

frans-vlaanderen

neer zij verder studeren aan een Lycée (het meest dichtbij is het Lycée des Flandres van Hazebroek) zij ook in het 2e, 1e en terminale door kunnen gaan met Nederlands.

De leerlingen van de heer D. Volatron hebben dus nog een lange weg voor de boeg vooraleer zij eventueel Nederlands gaan studeren aan een universiteit. Maar met deze cursus is alvast een basis gelegd. Als die stand kan houden, kunnen andere onderwijsinstellingen, onderwijsverenigingen of groepen ouders te Belle te rade gaan. De heer Volatron en zijn leerlingen pionieren dus aan een betere positie van het Nederlands in het Franse onderwijs. En nu maar hopen dat van Belgische en Nederlandse zijde ook voldoende belangstelling bestaat voor het prille en ongetwijfeld nog moeilijke begin van het Nederlands in het Franse middelbaar onderwijs.

Erik Vandewalle

Frans-Vlaamse taaltuin 29.

Over het boek „Den Nieuwen Kabinet”, waarvan sprake was in de vorige taaltuin, heb ik nu weer andere gegevens ontdekt en wel bij Johan Winkler in z'n boek Oud-Nederland (1887) (1). Hierin schrijft hij meer als 100 blz. over „Nederland in Frankrijk en Duitschland” (ja toen al). Van „Den Nieuwen Kabinet” zegt hij op blz. 183 dat abt (bedoeld wordt „abbé” = priester) De Lessus en Leenaert Boone, die aan het hoofd stonden van een middelbare school, het als tijdschrift uitgegeven hadden, en daarnaast ook een Franse spraakkunst in het Vlaams opgesteld hadden met als titel „Grondleggers der fransche Spraekkonst”. Hopelijk kunnen leraren van het Sint-Jakobskol-

lege in Hazebroek daarvan nog exemplaren in hun schoolarchief terugvinden?

J. Fermaut uit „Vlaanderen” in Bieren, die me een hele rijke aanvulling beloofd heeft bij de 178 zegswijzen en spreekwoorden door z'n moeder in Winnezele (wijk Drooglandt) verzameld, gaat - terecht meen ik - niet akkoord met m'n verklaring van *opstón (h)enne vor (h)óne* in taaltuin 27 (voorlaatste nr. O.E., blz. 151). Dus niet, zoals daar verondersteld: voor hen en haan, maar „de hen vóór de haan”, d.i. „de hen mag niet opstaan voordat de haan gekraaid heeft, als ze dat doet, doet ze dat te vroeg”. Zo schrijft me Jacques Fermaut letterlijk. En hij voegt er olijk aan toe: „... maar ik ben de Paus niet!”

K. Wyckaert uit Melsbroek, maar geboortig van Reninge, heeft me twee lijvige brieven geschreven i.v.m. de verschenen taaltuinen. Het doet me genoegen dat zelfs het Renings, dat al een heel eind van de grens af ligt, nog zoveel woorden en zegswijzen gemeen heeft met het zgn. Zuidvlaams (dat toch eigenlijk maar nuances bevat van het algemeen westelijk Westvlaams). Ik haal alleen de voornaamste aan. In de taaltuin nr. 2 (14e jrg. blz. 179) zijn de woorden *sjiestre* (petroleum) en *'t vier oentsteekn* ook Renings; zelfs *wiegwóterpot* (wijnvat, dus ook met een g) is daar niet onbekend. In nr. 3 heeft hij *kraamn* (uitrichten) en *pèreboom stón* (op z'n handen staan) ook als Renings teruggevonden. In nr. 4 van die jaargang: *kofere* (met toevoeging van e) in de zin van borstkas is eveneens Renings. Dat *djaauw* uit die zelfde taaltuin wel degelijk „duivel” betekent, blijkt uit de Reningse zegswijze: 't is en ormen djauw = een arme duivel.

Uit O.E., 15e jrg., taaltuin nr. 1: 't is e booëzn, *gewund*, ook *sjuutig* voor: een olijkerd, gewend en „zich onwel voelend” zijn ook weer Renings. Maar als Wyckaert vermoedt dat *God vorje* iets met „varen” te maken zou hebben (in de zin van: „'t gaat je varen”), dan vergist hij zich. Het is wel degelijk de oude kristelijke groet „God vordere je”, een soort Nederlands Grüss Gott... Uit nr. 2 van die jrg. verbindt Wyckaert het tweede deel van het Zegerskappels *ogenvedders* met de *vledders* (of vleggers) van een vlinder in het Renings. Ook *tjolóre* blijkt daar bekend te zijn, en het Renings wiengbraamtjes verschilt weinig van het Westkappels *wienbramtjes*. I.v.m. kalei als voorbeeld van svarabhakti wijst Wyckaert terecht op het algemeen Westvlaams kalant voor klant. Wie maakt daar eens een volledige (?) lijst van? Nu nr. 3: 't *schimmert* voor m'n ogen, is zoals verwacht ook Renings, net zo goed als *in schuum en zweeët* (let op de sch i.p.v. de sj); zelfs e *buze doen* (zich dronken drinken) en *glimmen*, maar dan in de mooie uitdrukking e *gliemt lik de móne* (= de maan) zijn er ook niet onbekend. Of *kart* („bil”), dat ook Renings is, van „kwart”: „het vierde deel” komt (omdat ze spreken van e kart van een zwien) meen ik niet. Wie weet beter. Elders had ik ook al gehoord dat *bietnettels* (of eerder dan *bietenettels* als tegenhanger van *dovenettels*) in West-Vlaanderen ook bekend is. Zelfs *vloge* (verkleinvorm: vloogsje) en *benór komn* zijn Wyckaert bekend. Dat *klienkebelle* hetzelfde zou zijn als de *klienke* (klink) van de deur, zou ik ten eerste betwijfelen: een *klienkebelle* is een bel zonder meer.

In z'n tweede brief komt Wyckaert terug op *kart*, waarvan ker-

tesmerte afgeleid is, „door de broek tussen billen stuk gewreven huid” zó verklaart hij die kwaal. Naast *wiegwóter* is *wiegen* (voor „wijden”) in z'n streektaal ook gebruikelijk naast „wien”. Hij wijst er ook op dat oom vroeger algemeen Westvlaams was, aangezien z'n moeder een Diezenoom had (Diezen = Désiré); en de tantes waren ook moeien zoals bij m'n eigen moeder (uit Snellegem) die zelfs een Fiete Moeie had (Fiete = Sofie). Wat me sterk verwondert is dat *schiekgeld* (en niet *sjiek-geld* zoals in Frans-Vlaanderen) Roeselaars is, zoals Wyckaert meedeelt, maar dan niet alleen als klein geld maar ook als „fooi”. Mag ik tot slot vragen of de een of andere Reningenaar al het bovenstaande even zou willen bevestigen en wel hierom: K. Wyckaert z'n vader heeft een hele tijd als vluchteling onder de eerste oorlog in Klein Leisele gewoond en kan daar wel wat Zuidvlaams „opgeraapt” hebben zodat Wyckaerts Renings misschien wel wat „vermengd” zou kunnen zijn.

Er werden me door J. Fermaut een paar erg vreemde woorden meegedeeld uit Frans-Vlaanderen: vooreerst *geeësen* voor „schoren”, „stutten”. Het wordt gezegd in Ouderzele; verder *e sjuveloop*, d.i. Boescheeps voor het toestelletje om prikkeldraad aan te spannen bij het aanbrengen van een afsluiting. Nu vind ik bij De Bo wel schuifloop, waarbij hij verwijst naar schlijfliep, met de omslachtige uitleg: een vervangwiel omrand met menigvuldige spillen of kerven, waar de tanden in grijpen van een kamwiel. Het kan best hetzelfde zijn...

Nog twee ingekomen opmerkingen. Het versje van Paul Desmet uit Hazebroek is in de voorlaat-

ste taaltuin niet juist weergegeven. Daarom herhaal ik het hier: Visjers en jagers zien biestiervagers en *wuveplagers*.

Naar het schijnt (alweer nopens een woord uit de voorlaatste taaltuin) wordt *klienken* voor „aanbellen” ook in Veurne-Ambacht gehoord. U mag nu niet denken dat ik zulke konstateringen met spijt noteer, integendeel: niets is mooier als de eenheid van het Westvlaams over de (dwaze) grens heen, zodat toch niemand erover gaat twifelen of de Zuidvlaamse streektaal een Nederlands dialect is.

Gehoord van iemand die nu in Normandië woont en die ooit in Artezië verbleven heeft: *water-egouts* voor watergoten en *après-noen* voor „achternoen” (middag). Dit om de bewering van M. Galloy kracht bij te zetten dat het daar gesproken Pikkardisch maar een soort verbasterd Vlaams is (2).

Nu ga ik even door met de boeiendste zegswijzen van Mevrouw Fermaut uit Winnezele. Er zijn er zoveel en er komen er nog zóveel zoals ik al zei, dat ik er wanhopig bij word omdat ik ze nooit allemaal zal kunnen laten proeven en smaken. Je krijgt weer eerst de oorspronkelijke spelling en dan de uitspraak.

Van iemand die er erg bleekjes uitziet wordt gezegd:

Llet caleur van de coque goot van honschoote di vach vervorven is. J(h)et 't kaleur van de ko(l)ke god van (H)oensjooôte die vasje vervorven is. Hij heeft (of: je hebt) de kleur van de kalen (gipsen) God (Christusbeeld) van Hondschote die vers („zopas”) opnieuw geveerd (geschilderd) is.

Nu een weerspreuk:

Onze vrowe leigt messe en de

zone chicte deur tout t'es nog ses weque cout. Oenzø Vrouwe Lichtemesse en de zonne sjiengt deur 't (h)oet, 't is nog zes weken koet. Dat kan iedereen zo verstaan: de zon schijnt door het hout, koet = koud..

In lagt caque breat. E(n) lacht kakebreeëd; Hij lacht luidkeels (met wijdopen mond).

Lle quen ni asan oper vegle chite. Je ku(nt) nie assan (de)n opperveugel sjieten. Je kunt niet altijd de hoofdvogel schieten. Wie als schutter bij de vogelmast schiet, kan niet altijd de hoofdvogel neerhalen; m.a.w. je kunt niet altijd alle geluk hebben.

Lle zit assant met in cansoul soundre gaat. Je zit assan met e(n) kansel zoender gat. Je zit altijd met een kansel (mand) zonder bodem, d.i. je kunt nooit eens vooruitziende zijn en sparen. Hier heeft Mevrouw *soundre* gespeld onder invloed van de haar bekende uitspraak over de grens...

Yeu mout dar meil me eseu ni cleutse. Je moe(t) dommei me (h)er(rs)ens nie klutsen. Je moet daarmee m'n hersens niet klutsen = m'n hoofd niet breken. Klutsen is Westvlaams voor „schudden”.

In grist leque in teale bire. E(n) griest lik e teeëlebienger. Hij grijnst als een „teilebinder” = iemand die gebroken borden of teilen weer aan elkaar lijmt. Ik geloof niet dat er een evenwaardig Nederlands woord voor „teilebinder” bestaat. Zou zo iets alleen in Frans-Vlaanderen bestaan hebben?

Waarom zo'n „teilebinder” grijnst heb ik niet kunnen vermenen. Het woord staat zeker niet vermeld bij De Bo of Gezelle, zelfs niet bij Verdam. Staat het al in het WNT? Frans-Vlaanderen

frans-vlaanderen

kan nog voor veel aanvullingen zorgen, vermoed ik. Alle bedenkingen, suggesties of aanvullingen zijn zoals gewoonlijk welkom en ik dank er u voor bij voorbaat.

C. Moeyaert
Deken de Brouwerstraat 3, 8900 Ieper

(1) Johan Winkler, Oud Nederland, 's-Gravenhage, Charles Ewings MDCC CLXXXVII (367 blz.).

(2) *Notre Flandre*, 14e jg., nr. 3, blz. 9: ... le dialecte picard, qui n'est après tout qu'un ersatz du flamand.

Frans-Vlaanderen: aktualiteiten.

a) Informatieve bijdragen in de pers en op de televisie:

● Het uitpluizen van onze pers op zoek naar berichtgeving over Frans-Vlaanderen bevestigt telkens weer hoe mager die berichtgeving is, ook al is het zo dat een en ander aan onze aandacht ontsnapt. Er zijn nochtans feiten waarover je minstens in enkele kranten informatie zou verwachten. Neem nu bijv. de herrie rond het ontslag van de Rijselse burgemeester, Augustin Laurent, herrie veroorzaakt door de nabijheid van de Franse wetgevende verkiezingen op 4 en 11 maart 1973. En we blijven nog even bij de politiek. Een Frans weekblad publiceert de spektakulaire resultaten van een opiniepeiling naar de kiesintenties in de departementen Nord en Pas de Calais. Dankbare stof voor de redactie buitenland of de redactie politiek zou je denken, te meer daar een en ander vlakbij eens getest kan worden. Ach nee! Maar een politie-inspekteur raakt in hetzelfde Rijsel verstrikt in de netten van hen die het oudste beroep ter wereld uitoefenen. Daar steekt stof in voor onze krantenredakties!

Wat we dan wel, of ook nog vonden? Bijdragen van D.A. op de Westvlaamse regionale bladzijde van *Het Volk* (13-14 januari 1973) en van Jos Murez in *Vooruit* (1 februari 1973), deze laatste n.a.v. het verschijnen van het fotoboek (J. Deleu/P. van den Abeele) over Frans-Vlaanderen. De toekenning van de 3e André Demedtsprijs aan E. Looten vonden wij vermeld in *De Standaard* en *Gazet van Antwerpen* (22 december 1972). Tenslotte waren er bijdragen over de betrekkingen tussen Frans-Vlaanderen en West-Vlaanderen: van Willy Moons over het E-3-douanekantoor aan de Franse grens en de autoweg Rijsel-Duinkerke, in *De Standaard* (17 november 1972), van W.B. over de laatste Vlaamse seizoenarbeiders in Frans-Vlaanderen en van M. Verheecke over Kortrijk als „tegenhanger van Rijsel”, beide in dezelfde krant (respectievelijk van 14 december 1972 en 3 januari 1973).

● In de weekbladers waren er artikels over Mgr. Dupont en over E. Looten in *Kortrijks Handelsblad* (15 en 22 december 1972), en van Luc Verbeke over Jean-Marie Gantois in *Kerk en Leven* (8 februari 1973) dat in datzelfde nummer ook een bijdrage bevatte van Rektor Maertens van de KULAK over Dom Louf, abt van de abdij op de Katsberg.

● Frans-Vlaamse onderwerpen krijgen een beurt in vaak de meest uiteenlopende tijdschriften. De redactie van *Het Steen* (16e jrg., 1972, nr. 1), maandblad van het V.N.S.U., zorgde voor een Frans-Vlaanderennummer met bijdragen van de Frans-Vlaming J.-P. Sepieter, van André Demedts en Cyriel Moeyaert en een artikel ondertekend Jan. C. Moeyaert blijkt terug op 25 jaar werking van het Komitee

voor Frans-Vlaanderen in *De IJzerbode* (2e jrg., nr. 10, oktober 1972) uit Roesbrugge en in het *Eerste Jaarboek* (1972) van de Heemkundige Kring Dr. Rembry-Barth van Menen, publiceerde hij een artikel „Een onbekend stukje Zuid-Vlaanderen”. In dat werk kan men ook een stuk van A. Van den Hende aantreffen, „Toneelleven te Menen in de tweede helft van de 18e eeuw”, met interessante gegevens over de betrekkingen met Frans-Vlaanderen. En nog altijd van C. Moeyaert is er een uitvoerig biografisch stuk over wijlen J. Tillie in *Iepers Kwartier* (8e jrg., nr. 3, 1972). E. Defoort schrijft over de Bibliotheek „De Franse Nederlanden” in *Neerlandia* (76e jrg., 1972, nr. 4), F. Pittery over de opening van dezelfde bibliotheek in *Het Pennoen* (nov. 1972), Luc Verbeke over Mgr. H. Dupont in *Het Pennoen* (dec. 1972), Willy Spillebeen en Michiel Nuytens over E. Looten in *Lefeland* (4e jrg., nr. 1, jan.-feb. 1973).

● Frans-Vlaanderen kwam drie keer in het nieuws op de B.R.T.-televisie. In de nieuwsuitzending van kwart voor acht op 20 december 1972 verzorgde William Van Laeken een korte reportage over „de lauwe ontvangst van de E3 in Frankrijk”, geïllustreerd met het feit dat het E3-douanekantoor te Rekkem alleen het doorgaand verkeer mag verwerken, terwijl alle uitvoer naar Frankrijk de E3 moet verlaten om te Menen de grens over te steken.

Op 8 januari 1973 werd het door J. Deleu samengestelde fotoboek „Frans-Vlaanderen” voorgesteld in het programma *Vergeet niet te lezen* aan de hand van een gefilmde evokatie van Frans-Vlaanderen. Het werd helaas een erg eenzijdig filmpje dat een beeld van uiterste achterlijkheid op-